

Handen geven (II)

Het Cosmicus Montessori Lyceum heeft een orthodox-islamitische stagiaire weggestuurd omdat ze niet bereid is mannen een hand te geven. Het College voor de Rechten van de Mens (CRM) heeft deze Amsterdamse montessorische school in het gelijk gesteld (7/8/2014).¹ Dat is opmerkelijk, aangezien de Commissie Gelijke Behandeling (CGB, de rechtsvoorganger van het CRM) in 2006 had bepaald dat er in zo'n geval sprake is van indirecte discriminatie op grond van religieuze overtuiging.² In de casus anno 2006 ging het om een openbare vmbo-school in Utrecht die zich ten doel stelde de inburgering van haar allochtone leerlingen krachtig te bevorderen. De betrokken docente werd geschorst omdat de school van oordeel was dat ze, door haar weigering handen te geven, haar functie als rolmodel verzaakte. De CGB wees dat argument van de hand.

De Amsterdamse montessorische school (inmiddels Metis Montessori Lyceum geheten) heeft zich echter beroepen op de stelling dat zij geen openbare maar een algemeen-bijzondere instelling is en dat handen geven een essentieel element van haar grondslag is. Het CRM heeft zich door dit gelegenheidsargument laten overtuigen. Haar werkelijke beweegreden is veeleer dat zij zich (evenals de Utrechtse vmbo-school) ten doel stelt de inburgering van haar allochtone leerlingen te bevorderen en dat zij een school wil zijn waar ook autochtone leerlingen zich thuisvoelen.

1. De werkelijke beweegreden. De Amsterdamse montessorische school kwam eerder in het nieuws toen zij een Turkse leerling heenzond omdat hij geen gehoor gaf aan haar eis niet alleen tijdens de lessen maar ook tijdens de pauzes uitsluitend Nederlands te spreken.³ Ook al stond dat nergens in de schoolregels, was hem het verbod opgelegd met medeleerlingen van Turkse komaf in het Turks te communiceren. Alles wijst er dus op dat de school een welbewust beleid voert gericht op assimilatie van haar leerlingen aan de Nederlandse omgangsvormen en dat zij zich nou niet bepaald laat inspireren door de leuze 'Wij montessorianen, in vrijheid opgevoed'. De grondslag die op de website van het Cosmicus Montessori Lyceum is vermeld, biedt sterke aanknopingspunten voor deze assimilatie-doelstelling:⁴

Karakter [van het Cosmicus Montessori Lyceum]

Het CML is ontstaan uit samenwerking tussen de Montessori Scholengemeenschap Amsterdam (MSA) en de stichting Cosmicus. De stichting Cosmicus houdt zich bezig met wereldburgerschap in het onderwijs en met emancipatie van minderheden. De MSA is een stichting die zich sterk maakt voor zelfstandige en verantwoordelijke kinderen. In plaats van denken in verschillen kiest het CML ervoor te denken vanuit kansen en talenten van individuele leerlingen. Het uitgangspunt is dat alle leerlingen Nederlandse burgers zijn en daarnaast wereldburger. We kunnen veel van elkaar leren en samenwerken aan de opbouw van een Nederlandse samenleving met een prettig leefklimaat. (...)

Ook de nieuwe casus past in dat assimilatiepatroon: wij respecteren jullie godsdienstige overtuigingen, zolang je je in je uiterlijke gedrag maar aanpast aan de Nederlandse samenleving. En wij waren onderwijsgevend die in dit verband verkeerde signalen uitzenden. Maar anderzijds, zo blijkt wederom uit de CRM-tekst, durft de school het niet aan, haar gedragsvoorschriften expliciet in de schoolregels te codificeren. In de schoolgids wordt geen gewag gemaakt van een norm dat leraren en leerlingen elkaar ter begroeting en ten afscheid de hand drukken.

2. Het schijnargument. De school heeft aangevoerd dat een weigering om leerlingen de hand te drukken in strijd is met het pedagogische gedachtegoed dat zij aanhangt, namelijk de beginselen van Maria Montessori. Op de website van de Nederlandse Montessori Vereniging heb ik inderdaad een passage aangetroffen die enigszins in die richting wijst:⁵

Waarom krijgt elk kind aan het begin en het eind van de dag een hand van de leidster?

Dat is niet zomaar een gewoonte- of beleefdheidsgebaar! Hierin komt de persoonlijke relatie naar voren die bestaat tussen leid(st)er en kind. Het is bovendien een moment waarop je iets aan de ander kwijt kunt: een vraag, een mededeling over thuis, maar ook een schouderklopje of aansporing.

Bovendien, vanuit de montessori-opvoeding wordt er grote waarde gehecht aan wellevendheid. Volwassenen helpen het kind groot te worden, door de kinderen op veel verschillende manieren te leren hoe je prettig met elkaar om kunt gaan; hoe je elkaar begroet, hoe je elkaar feliciteert en een traktatie in ontvangst neemt, hoe je je verontschuldigt of weer vrede sluit als het mis is gegaan...

Maar deze passage heeft betrekking op groepsleerkrachten in het kleuter- en basisonderwijs. Ik kan me van mijn tijd op een montessorilyceum niet herinneren dat onze vakleraren stonden te popelen om ons, leerlingen, dagelijks de hand te drukken. De Engelstalige website *InfoMontessori* werpt meer licht op het

het belang dat aan wellevendheid gehecht wordt.⁶ Met betrekking tot de opvoeding en vorming van jonge kinderen onderscheidt men diverse domeinen onderscheiden, waaronder *Practical Life*. Binnen dat domein wordt een subdomein *Grace and Courtesy* onderscheiden, gericht op het inprenten van basale omgangsvormen. 'In the end, the child will have incorporated these graces and courtesies into his everyday life, which will allow for a more pleasant classroom as well as a more pleasant environment wherever the child may go.' Dit gedachtengoed is kennelijk geënt op de monoculturele school- en leefomgeving die voor Maria Montessori vanzelfsprekend was. Gezien haar kindgerichte opvoedingsvisie zou zij dit vermoedelijk met meer voorbehoud geformuleerd hebben als zij op de hoogte was geweest van de hedendaagse multiculturele diversiteit binnen de leerplichtige jeugd.

3. Culturele apartheid? Maar misschien doe ik geen recht aan de opvattingen van Maria Montessori. Het is denkbaar dat zij de inlijving van kinderen en jongeren in een monoculturele school- en leefomgeving niet alleen als een gegeven maar ook als een pedagogische wenselijkheid beschouwde. Het is denkbaar dat montessori-onderwijs gebaseerd is op het uitgangspunt dat verwerving en versterking van *Grace and Courtesy* culturele apartheid vereist: een monoculturele school, afgestemd op de groepsnormen en waarden van Ons Soort Mensen en afgeschermd van buitenstaanders. Deze worden slechts tot de school toegelaten als ze zich uitdrukkelijk bereid verklaren zich aan Onze gedragsnormen en waarden aan te passen.

Ik weet te weinig van de beleidsideeën van Maria Montessori en van de scholen die zich door haar gedachtengoed laten inspireren, maar indien het genoemde uitgangspunt aan de basis zou liggen van het hedendaagse montessori-onderwijs, dan zou het Cosmicus Montessori Lyceum kunnen argumenteren dat het tot de montessoriale grondslag van de school behoort, haar leerlingen *Grace and Courtesy* bij te brengen en dat zij zich daarbij laat leiden door de beschaafde omgangsvormen van de autochtone Nederlandse middle-class cultuur. Dat zou dan de culturele apartheid zijn waaraan zij in de multiculturele samenleving haar identiteit ontleent

In de volgende, laatste paragraaf van dit blogbericht wordt deze denkrichting nader beproefd.

4. Een gedachtenexperiment: het hoofddoekverbod. Sinds 2010 verbiedt het Don Bosco College te Volendam, een bijzondere school op rooms-katholieke grondslag, het dragen van hoofddoeken omdat zij daardoor belemmerd wordt in het realiseren van haar rooms-katholieke identiteit.⁷ De CGB achtte dit een ontoelaatbare vorm van discriminatie aangezien zij van leerlingen en hun ouders slechts verlangt die grondslag te *respecteren*. Pas als zij van hen zou eisen die grondslag te *onderschrijven*, mag zij de hoofddoek verbieden. Laten we nu bij wijze van gedachtenexperiment aannemen dat het Cosmicus Montessori Lyceum een hoofddoekverbod zou willen invoeren en dat zij daartoe aanvoert dat het dragen van een hoofddoek in strijd is met haar pedagogische grondslag. Daarbij heeft zij twee pijlen op haar boog: (a) wij afficheren ons als een inburgeringsschool (zie 1) gericht op aanpassing van allochtone en autochtone leerlingen aan de Nederlandse cultuur en (b) wij afficheren ons als een monoculturele montessorischool die geënt is op de autochtone Nederlandse mainstreamcultuur (zie 3). Kan dit hypothetische initiatief door de beugel? Ik vrees het ergste:

- Het CRM (opvolger van de CGB) aanvaardt in zijn recente uitspraak dat een algemeen-bijzondere school zich beroept op haar grondslag, ook al heeft deze niet een religieus maar een pedagogisch karakter.
- Het CGB stelde dat het Don Bosco College zich pas op zijn grondslag kan beroepen als het van leerlingen en hun ouders eist zijn grondslag (inclusief hoofddoekverbod) niet alleen te respecteren maar ook te onderschrijven.

In het kader van ons gedachtenexperiment schijnen we te moeten concluderen dat het Cosmicus Montessori Lyceum het dragen van een hoofddoek mag verbieden als de school van haar leerlingen en hun ouders eist haar pedagogische grondslag (zie a/b) te onderschrijven en als zij bovendien aannemelijk kan maken dat het hoofddoekverbod onlosmakelijk verbonden is met die grondslag.

Maar op die manier wordt het bijzondere scholen wel heel gemakkelijk gemaakt om de vigerende anti-discriminatiebepalingen te omzeilen!

Wes Holleman

weblog onderwijs 17-8-2014

<http://www.onderwijsethiek.nl>

>>> Vervolg: zie de eindnoten op pagina 3 >>>

-
- ¹ <https://mensenrechten.nl/publicaties/oordelen/2014-93/detail> (7/8/2014)
  - ² <http://rechtennieuws.nl/12346/cgb-wet-stelt-handen-schudden-niet-verplicht.html>
[zie ook: <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/handen-geven> (12/1/2007)]
  - ³ <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/hier-spreekt-men-nederlands> (6/2/2013)
<http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/hier-spreekt-men-nederlands-ii> (20/12/2013)
  - ⁴ <http://www.msa.nl/CML/OverCML/Karakter/tabid/2147/Default.aspx>
  - ⁵ <http://www.montessori.nl/99/waarom-krijgt-elk-kind-aan-het-begin-en-het-eind-van-de-dag-een-hand-van-de-leidster.html>
  - ⁶ <http://www.infomontessori.com/index.htm> > <http://www.infomontessori.com/practical-life/introduction.htm>
  - ⁷ <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/volendam-moslima-gaat-in-beroep> (6/4/2011)